

поетом-початківцем і літературними метрами: «Шевченко мусів заперечити Котляревського й Квітку, але це завдяки їм сталося так, що він не мусів починати на порожньому місці, з мовчазних могил без живих свідків. Тож неублаганна, безкомпромісна критика не виключала пошани. Стосунки були як між батьками й дитиною, не як між чужинцями» [6, с. 96].

Як це здебільшого буває у Ю. Шевельова, він виходить за межі однієї проблеми, зачіпає цілу низку важливих питань, зокрема роль суржику в становленні нової літературної мови, різні концепції літературного процесу тощо. Допомагає глибшому розкриттю літературної ситуації початку XIX ст. міркування вченого з приводу специфіки тогочасної української літературної критики. «Це критика синкретична, ще не відокремлена від того, що скоро мало стати окремими й відмінними жанрами. Тут і літературний маніфест, і поетична візія минулого й сучасного, і документ особистого життя» [6, с. 97].

Дослідники вже відзначали підвищений інтерес Ю. Шевельова до так званих гібридних, пограничних видів мистецької творчості, що постали на межі літератури і живопису, літератури і кіно, літератури і театру тощо. Тому не випадковою видається оригінальна спроба Ю. Шевельова порівняти художні світи живописця М. Ге і Т. Шевченка, реалізована у статтях «Микола Ге і Тарас Шевченко: мистець у відмінному контексті» (1990) і «Слідами Миколи Ге: Париж і Київ» (1991). Несподіване зіставлення цих, здавалося б, дуже різних постатей дало змогу виявити дивовижну схожість Т. Шевченка і М. Ге у поглядах на світ і людину, суголосність провідних образів і тем їхньої творчості. Розмірковуючи над питанням творчого методу митців, дослідник пропонує означувати твори М. Ге на схилі життя поняттям «передекспресіонізм». Риси цього стилю він знаходить і у поезії Т. Шевченка: «енергійний мазок, спрощення, напрямленість, вихоплювання окремих частин цілого і яскрава їх подача, маємо те саме розуміння художнього твору – не як точної копії реальних речей, а як узагальнення певних понять – і те саме розуміння завдань мистецтва взагалі: воно для них обох не імітація природи, а спосіб заражати людей почуттям й ідеями» [6, с. 136]. Брак фактичного матеріалу не дав змоги ученому відповідати на низку важливих питань, зокрема щодо причин такої різкої подібності між двома митцями, що не були навіть особисто знайомі між собою. Але тут приходять на пам'ять слова самого Ю. Шевельова, що «поставити проблему в науці часто важить не менше, ніж розв'язати її. Бо постава проблеми привертає до неї увагу інших дослідників і вони

добробляють або виправляють те, що не обґрунтовано або хибно розроблено в першого автора» [9, с. 23].

Своїми працями Ю. Шевельов відстоював бачення Т. Шевченка як «творця специфічного, свого власного уявлення про світ і місце людини в ньому, Шевченка-філософа, носія остаточної правди, відважного експериментатора з мовою, поетичними образами, стилем» [6, с. 132]. Основні шевченкознавчі дослідження вченого написані у ті роки, коли на материковій Україні наукове шевченкознавство перебувало під жорстким ідеологічним тиском. Зусиллями Ю. Шевельова та інших дослідників з еміграції вдалося не лише зберегти кращі традиції шевченкознавчої науки, а й збагатити її оригінальними працями, концепціями, ідеями. Його твори допомагають глибше збагнути постать і спадщину Т. Шевченка і водночас краще уявити загальну картину духовного обличчя тієї доби, у якій жив і працював Кобзар. Ю. Шевельов підтримував новаторські пошуки у шевченкознавстві, пов'язані з іменами Г. Грабовича, Л. Плюща, О. Забужко. Особливим його внеском у розвиток науки є дослідження творчості останнього року життя найбільшого українського письменника, що є наскрізною темою шевченкіани Ю. Шевельова.

1. Дзюба І. Юрій Шерех – літературознавець і культуролог / І. Дзюба // Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Кн. 2. – С. 5–32. 2. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / О. Забужко. – К.: «Абрис», 1997. – 144 с. 3. Ільницький М. Еміграційне шевченкознавство: спектр інтерпретацій / М. Ільницький // Слово і час. – 2012. – № 3. – С. 47–59. 4. Ільницький М. Еміграційне шевченкознавство: спектр інтерпретацій / М. Ільницький // Слово і час. – 2012. – № 4. – С. 3–16. 5. Одарченко П. Наукова й літературна діяльність професора Юрія Володимировича Шевельова / П. Одарченко // Одарченко П. Українська література: Збірник вибраних статей. – К.: Смолоскип, 1995. – С. 233–243. 6. Шевельов Ю. Вибрані праці: у 2 кн. / Ю. Шевельов. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – Кн. 2. – 1151 с. 7. Шевельов Ю. Слово на відкритті Шостої Шевченківської конференції / Ю. Шевельов // Світи Тараса Шевченка: 36 статей до 185-річчя з дня народження поета. – Нью-Йорк; Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 2001. – т. 2. – С. 9–14. 8. Шевельов Ю. Слово впроваду до Леоніда Плюща як шевченкознавця / Ю. Шевельов // Плющ Л. Екзод Тараса Шевченка: Навколо «Москалевої криниці»: Двадцять статей. – К.: Факт, 2001. – С. 5–21. 9. Шевельов Ю. Шевченко-класик? / Ю. Шевельов // Хроніка 2000. – 2010. – Вип. 3 (85). – С. 23–42. 10. Юрій Шевельов: виклик часу і відповідь науковця: Монографія / В. М. Пісун, А. В. Ціпка, Т. Л. Шептицька та ін. – К.: «МП Леся», 2010. – 174 с.

УДК 821.161.2+37.011.3-052 Т.Шевченко

Лідія Дворніцька

Тарасове слово – стимул до морально-духовного розвитку учнівської та студентської молоді

У статті зазначається, що творчість Т. Г. Шевченка вражає своєю глибиною, всеосяжністю і багатогранністю, тому протягом багатьох років є об'єктом дослідження літературознавців та літературних критиків. Постать Шевченка надихає багатьох письменників, художників, поетів і педагогів як в Україні, так і за її межами. Серед численних конкурсів, присвячених творчості Великого Кобзаря, найбільш знаним заходом світового рівня є Міжнародний відкритий конкурс читців імені Тараса Шевченка, започаткований у 1991 році, й Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, започаткований у 2010 році. Саме конкурси імені Т. Шевченка всеукраїнського та міжнародного рівня стимулюють духовно-естетичне самоврядування молоді, сприяють самоідентифікації юних громадян незалежної держави та консолідації представників багатьох національностей як в Україні, так і за її межами.

Ключові слова: творчий доробок, сприйняття, Міжнародний відкритий конкурс читців імені Тараса Шевченка, Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, конкурс, виховний потенціал.

In the article it is marked, that creative works of T. Shevchenko strikes with their depth, all-embracing and many-sided character that is why during many years they are an object of research of literary scientists. The figure of T. Shevchenko inspires lots of writers, artists, poets and teachers both in Ukraine and abroad. Among numerous competitions, devoted to the creative heritage of the Great Kobzar, the most known of them of the world level are the International open Taras Shevchenko competition of readers founded 1991, and the International Taras Shevchenko literary competition of student's and pupils founded 2010. These competitions of all-ukrainian and international level stimulate spiritually aesthetically self-government of young people as well as self-identification of young citizens of the independent state and consolidation of representatives of different nationalities both in Ukraine and abroad.

Keywords: Creative Heritage, Perception, International open Taras Shevchenko competition of readers, International Taras Shevchenko literary competition of student's and pupils, Competition, Pedagogical Potential.

В історії кожного народу є постаті, що увібрали в себе живодайну силу душі етносу, втілили у власному житті та творчому доробку світоглядні, морально-етичні та виховні ідеали, що навіть з плином часу залишаються актуальними й активно впроваджуються у процесі навчання та виховання підростаючого покоління, слугують дороговказом для самоідентифікації юних громадян незалежної держави. Такою знаковою постаттю для українського народу став всесвітньо відомий поет, основоположник нової української літератури Тарас Григорович Шевченко.

Великий Кобзар ще за життя користувався повагою та любов'ю рідного народу. Як зазначав Панас Мирний, «огненне слово його наскрізь проймає серце не тільки тих, кому близьке було народне горе, а й тих, кому й байдуже було до того. Всі дивувалися красі та силі тієї простої мови, /.../ а на Україні вірші приймали як благовісне, пророче слово» [12, с. 312]. А Іван Франко говорив: «Коли б мені прийшлося одним словом схарактеризувати поезію Шевченка, то я сказав би: се поезія бажання. Свободне життя, всесторонній, нічим не опутаний розвій одиниці і цілої суспільності, цілого народу, – се ідеал Шевченка, котрому він був вірним ціле життя» [19, с. 93]. Існували й інші думки. Наприклад, Євген Маланюк зазначав: «Шевченко за останнього свого побачення з Батьківщиною волів надто широко розмовляти з простолюдьдям біля корчми /.../, аніж шукати зустрічі з національно мертвою «інтелігенцією» драгоманівських ровесників». Але, водночас, той же автор говорить: «Шевченківське зерно виявилось правдивим і повновартісним: не оживе, аще не умре. І воно справді вмерло в поколінні кінця минулого віку, щоб воскреснути, вибухнути цілою потугою своєї нескоренності в поколіннях пізніших, вже на наших очах» [11, с. 4].

З плином часу суспільство все більше уваги приділяє вивченню життєвого та творчого шляху митця. Постать Шевченка цікавить дослідників, перекладачів, митців, критиків не лише в Україні, а й за її межами. Адже, за словами Павла Тичини: «Сьогодні думи Шевченка є невіддільні від дум нашого народу... Гуманізм Шевченка, його ставлення до людини, його постійна турбота за пригноблених – як це зараз нам співзвучно!» [18, с. 128]. У багатьох країнах для вшанування пам'яті Тараса Григоровича засновуються музеї, знімаються фільми, споруджуються пам'ятники великому Кобзареві, видаються твори Шевченка різними мовами, проводяться форуми, конференції, творчі вечори, конкурси, фестивалі тощо.

У 2014 році весь світ відзначає ювілей – 200-річчя від дня народження Тараса Шевченка. Звернення до творчої спадщини митця краще необхідне в наші дні, у період глибокої соціальної трансформації, що відбувається в Україні. Адже творчість Кобзаря несе в собі той духовний потенціал національної культури, світосприйняття, народної моралі, що забезпечує об'єднання суспільства і є передумовою розв'язання соціально-економічних проблем. Тож, саме зараз найбільш актуальною, на нашу думку, є поставлена проблема: як використовується у виховній роботі (зокрема під

час проведення заходів та конкурсів, присвячених великому Кобзареві) та впливає на самоідентифікацію юних громадян України творчий доробок Т. Шевченка.

Об'єктом дослідження є творчий доробок Т. Г. Шевченка, відомості про життя і творчість митця, що використовуються у навчально-виховній роботі (зокрема під час проведення заходів та конкурсів, присвячених великому Кобзареві), а також праці літературознавців, критиків, письменників, присвячені творчості Кобзаря.

Предметом дослідження є вплив постаті Т. Г. Шевченка на формування особистості учнівської та студентської молоді.

Мета дослідження: на основі аналізу завдань конкурсів імені Тараса Шевченка виявити виховні та навчальні можливості використання постаті Шевченка для розвитку здібностей, формування творчої особистості та сприяння самоідентифікації підростаючого покоління.

Для досягнення поставленої мети у нашій роботі передбачено такі завдання:

проаналізувати твори Т. Г. Шевченка, що використовуються у навчально-виховній роботі (зокрема як завдання на курсах, присвячених Великому Кобзареві), а також праці літературознавців, критиків, письменників, присвячені творчості Кобзаря;

виявити, як робота над текстами творів Т. Г. Шевченка впливає на розвиток особистості учнів, формування їх світобачення та самоідентифікації.

Джерельна база дослідження: твори Великого Кобзаря, що входять до програми загальноосвітніх шкіл та ВНЗ і використовуються у вигляді завдань на курсах імені Т. Г. Шевченка. Праці письменників, літературознавців, істориків, літературних критиків, присвячені життю і творчості Шевченка.

Наукова новизна дослідження в тому, що вперше, шляхом аналізу завдань до конкурсів ім. Т. Г. Шевченка, досліджується вплив постаті Т. Г. Шевченка на розвиток особистості, формування світобачення та самоідентифікації учнів, що беруть участь у конкурсах, присвячених Великому Кобзареві.

Насамперед звернімо увагу на те, як розглядається постать Тараса Шевченка у працях істориків, письменників, літературних критиків та яку роль відіграє творчий доробок Кобзаря у сучасному навчально-виховному процесі.

Філософська складова творчої спадщини Т. Шевченка, пов'язаної з рефлексією національного образу світу, стала об'єктом дослідження багатьох авторів: П. Куліша, Б. Грінченка, М. Драгоманова і М. Євшана, а, найперше – І. Франка, який у серії своїх робіт вказував на глибоко оригінальний і національно-специфічний підхід Т. Шевченка до вирішення фундаментальних світоглядних проблем. П. А. Грабовський вважав, що «...один спогад про подібних людей здатний звеличити і облагородити нашу душу /.../. Без таких людей давним-давно зачерствіло б людське серце і засохла б нива життя» [2, с. 112].

Але з плином часу ракурс сприйняття постаті Тараса Шевченка змінювався. У середині 20-х рр. минулого століття питання ставлення до Т. Шевченка та його творчої

спадщини було не лише суто академічною справою, а справою суспільно-політичної та навіть класової боротьби. Найяскравіше таке ставлення до Кобзаря відбито в працях літературознавця, педагога, критика В. Коряка: «Мужицький поет Шевченко краще оцінив і релігію, і богів, і панські ідеалістичні утопії і спинився на ідеї комунізму, яко єдиній, що їй належить майбутність. Як же ж нікчемно виглядають всі оці «любители Шевченка», всі оті «презавзяті патріоти», що ходять у свитах», носять стрічки і вільнодумствують у шинку про «московську окупацію». /.../ Схаменіться і йдіть служити робітничо-селянській державі, тому реальному народові, що про його ви базикаєте по закордонних шинках на розпутьях велелюдних еміграцій» [10, с. 76].

Окремі літературознавці та критики взагалі не вбачали у творчості Шевченка філософського підґрунтя. Наприклад, у 50-х рр. минулого століття І. Світличний зазначав: «легкість і простоту, з якими в поета можна знаходити як матеріалізм, так і ідеалізм, як діалектику, так і метафізику» можна пояснити тим, що «насправді ні того, ні іншого, ні третього, ні десятого – в чисто філософському розумінні – /.../ у Т. Г. Шевченка немає» [15, с. 278].

Сучасні ж дослідники відзначають глибокий філософський зміст і надзвичайну багатогранність творчої спадщини Кобзаря. Саме така багатовимірність, «протеївська мінливість і... мерехтіння смислів», вочевидь, і стали причиною неоднозначного ставлення до філософської складової творчості митця. На думку О. Забужко, «подобається нам чи ні, а доводиться визнати, що жодну з дотеперішніх, часто взаємовиключних, "ідеологізуючих" інтерпретацій Шевченкової спадщини не випадає скинути з рахунку як абсолютно безпідставну (навіть з "атеїзмом" не все так просто...)» [5, с. 5].

«Уже для багатьох поколінь українців /.../ Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія, ніби ми все про нього знаємо, все в ньому розуміємо, і він завжди з нами, в нас. Та це лише ілюзія. Шевченко як явище велике й вічне – невичерпний і нескінченний... Він росте й розвивається в часі, в історії, і нам ще йти і йти до його осягнення. Ми на вічному шляху до Шевченка...» [3, с. 6], – ці слова Івана Дзюби якнайповніше відображають глибину та багатогранність творчості Великого Кобзаря.

Б. Грінченко зазначає: «Ми певні, що в українській літературі з'явиться ще багато діячів, рівних Шевченкові талантом, але не буде вже ні одного, рівного йому своїм значенням у справі нашого національного відродження: будуть великі письменники, але не буде вже пророків» [4, с. 72]. А на думку Василя Барки: «Вся нація /.../ знайшла в особі Шевченка свого суспільного речника і оборонця, співця історичної слави і провісника майбутности» [1, с. 286–287].

Не лише письменників надихала постать Великого Кобзаря – йому присвячували свої твори відомі композитори (М. Лисенко, К. Стеценко, О. Рубець, С. Людкевич, В. Заремба), художники (І. Крамської, І. Репін), літературознавці. Ось що писав про Шевченка М. О. Добролюбов: «Він – поет цілком народний, такий, якого ми не можемо назвати в себе. Навіть Кольцов не йде з ним у порівняння, бо за складом своїх думок і навіть за своїми прагненнями іноді віддаляється від народу. У Шевченка, навпаки, все коло його дум і симпатій перебуває у цілковитій відповідності із змістом і ладом народного життя» [17, с. 137]. М. Г. Чернишевський так окреслював значимість постаті Т. Г. Шевченка: «Коли в поляків з'явився Міцкевич, їм уже не потрібні стали поблажливі відгуки якихось французьких чи німецьких критиків: не визнавати польську літературу означало б тоді

тільки виявляти власну дикість. Маючи тепер такого поета, як Шевченко, малоросійська література також не потребує нічиєї ласки» [16, с. 73]. Глибоко поважав Тараса Григоровича художник Л. М. Жемчужников, який наголошував, що, не зважаючи на складні життєві обставини, Т. Г. Шевченко «...зостався чистий серцем, він був людиною – у повному розумінні цього слова. Поет, громадянин, живописець, гравер, співак – він скрізь ішов чесно й розумно» [14, с. 2].

Твори Т. Г. Шевченка вражають своєю глибиною, всеосяжністю і багатогранністю. Здається, немає жодної сфери життя, якої б не малював митець. Виховний ідеал, що постає з творів Т. Г. Шевченка – високоморальна та високоосвічена людина, що цінує мистецтво, любить працю й отримує від неї задоволення. Поет вважав, що спадковість мало важить у формуванні такої особистості, оскільки вирішальну роль грає належне навчання та виховання, як родинне, так і суспільне. У родинному колі діти долучаються до скарбів фольклору, навчальні ж заклади покликани розширити і поглибити ці знання, зокрема на уроках з мови, літератури, образотворчого мистецтва, музики та співів, знайомлячи дітей з високохудожніми творами літератури і мистецтва, сприяючи розвитку творчих здібностей учнів.

Сучасний навчально-виховний процес орієнтується на цінності, що мають задовольняти потреби людини та відповідати особистим запитам і нормам у будь-яких життєвих ситуаціях. З огляду на це, завдання викладачів – залучати учнів до опрацювання художнього твору як цілісної структури, що поєднує в собі змістову, етичну та естетичну складові. Саме така робота над текстом сприяє розвитку творчих здібностей особистості, самовизначенню та самоідентифікації юних громадян вільної та незалежної України.

У програмі з української літератури чимало часу виділено на вивчення творчості Т. Г. Шевченка, оскільки літературна спадщина митця, безумовно, має велике виховне, філософське та пізнавальне значення. Ось як характеризує поетичний доробок Шевченка О. Т. Гончар: «У "Кобзарі" поет висловив насамперед самого себе, свою особистість, від першого й до останнього рядка книга виповнена індивідуальним поетовим почуттям. /.../ особистий, внутрішній світ Тараса Шевченка, переллятий в литво мистецьких синтезів, постав у лириці й поемах «Кобзаря» в таких художньо-образних виявах, у такій правдивості й глибині індивідуальних переживань, що в них і сам народ упізнав свою душу, прочитав свою історію, прозирнув у своє майбутнє» [9, с. 4]. А на думку Д. Чижевського: «Основною рисою цілої духовної постаті Шевченка, провідним почуттям в цілій його творчості, основним пафосом його життя треба визнати його "антропоцентризм", – поставлення людини в центрі цілого буття, цілого світу – як природи і історії, так і усіх сфер культури. І природа, і історія, і культура – мистецтво, наука, релігія – усе має значіння і цінність лише і виключно в залежності від цього загального і універсального вихідного пункту – від людини, її переживань, бажань, потреб, стремлень» [20, с. 168].

Пам'ять геніального митця і пророка Тараса Шевченка в Україні та багатьох інших країнах світу вшановують уже багато років поспіль. Щороку навесні в ЗНЗ та ВНЗ проходять Шевченківські дні, під час яких проводяться різноманітні змагання (вікторини, конкурси, читання поезій), інсценізації творів митця, літературні вечори тощо.

Серед численних конкурсів, присвячених творчості великого Кобзаря, найбільш знаним заходом світового рівня є Всеукраїнський відкритий конкурс читців імені Тараса Шевченка, започаткований у 1991 році. Як зазначила засновник

і художній керівник конкурсу О. М. Мартиненко: «...За цей час конкурс став міжнародним, у ньому взяли участь понад 2000 учасників не тільки з України, а й з Білорусі, Латвії, Росії, Молдови, Сербії, Китаю, Азербайджану, Вірменії, адже твори Шевченка нині перекладені на десятки різних мов і звучать у найвіддаленіших кутках земної кулі. Енергія Шевченківської поезії справляє надзвичайне враження на того, хто потрапляє в її силове поле» [22].

Аналізуючи досвід багаторічного проведення цього конкурсу, можна зробити висновок: сучасна молодь, виконуючи твори великого Кобзаря, демонструє зростання рівня майстерності художнього читання, більш глибоке проникнення читців у сутність творів, передання фольклорного колориту, історичного контексту та світоглядної позиції автора. Конкурс має на меті не лише відродити мистецтво художнього читання, а й стимулювати духовно-естетичне самоврядування молоді. І успішно досягає своєї мети, сприяючи також консолідації представників багатьох національностей як в Україні, так і за її межами.

Не меншою популярністю користується і Міжнародний мовно-літературний конкурс учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, започаткований на пропозицію Міністерства освіти і науки України у 2010 році.

Хоча вищезгаданий конкурс з'явився відносно недавно, але вже зараз можна відзначити, що даний захід виявляє рівень знань з української мови та літератури взагалі і спонукає до глибокого осягнення творчого доробку Тараса Шевченка зокрема. Як зазначає Анастасія Руссу (м. Чернівці, I місце на IV етапі конкурсу): «Для належного виконання завдань конкурсу мені знадобилися знання історії України та біографії Кобзаря, якою я цікавлюся та в яку досить глибоко занурилася під час підготовки до турніру юних інтелектуалів "Знай українське"» [8].

Звичайно, програма шкіл та вищих навчальних закладів передбачає вивчення життєвого та творчого шляху Тараса Шевченка. Але, на жаль, не всі учні та студенти приділяють достатньо уваги ознайомленню з життєвим шляхом та творчим доробком Великого Кобзаря. Враховуючи це, організатори конкурсів імені Тараса Шевченка пропонують учасникам чимало цікавих завдань, для виконання яких слід мати досить глибокі знання про життя та творчість поета. Деякі завдання пропонуються у формі кросвордів, причому складають їх самі учасники (це передбачається на першому етапі конкурсу).

Другий етап конкурсу, спрямований на виявлення творчих здібностей учасників, водночас має на меті перевірити знання з мови та літератури, а також спонукати учасників до аналізу зв'язку минулого й сьогодення, тому і завдання відповідні: пропонується створити твір-роздум у публіцистичному стилі на задану тему. (У 2011–2012 рр. були запропоновані такі теми: «Сучасні уроки "Гайдамаків"» (для учнів 10 класів) та «Україна й українці у творчості Шевченка» (для учнів 11 класів)).

Творчі завдання, покликані дати учасникам можливість відобразити власне світобачення, відслідковуючи зміни й модернізацію культури народу (які стали можливими в результаті творчих зусиль видатних митців взагалі та Шевченка зокрема), присутні й на третьому етапі конкурсу. Наприклад, студенти ВНЗ III–IV рівнів акредитації (негуманітарних спеціальностей) одержали завдання написати твір-роздум дискусійного характеру на тему: «Чи потрібний українцям канонізований образ Т. Шевченка», при цьому доводячи або спростовуючи думку письменника і науковця

Віктора Петрова (Домонтовича): «Кобзар» Тараса Шевченка – це Біблія українського народу. І якщо якийсь народ і має Біблію народу, то це лише український народ» [13, с. 44]. А студентам ВНЗ III–IV рівнів акредитації (гуманітарних спеціальностей) була запропонована тема «Чи збігається мораль сучасного суспільства з моральними приписами Т. Шевченка?».

Одна з учасниць конкурсу, Диліяра Абдурешитова (м. Старий Крим, I місце на IV етапі конкурсу) зазначає: «У творах треба було розкрити своє бачення актуальних проблем Батьківщини. Мене завжди турбувала така тема, бо Україні та народу, що її населяє, стільки горя випало на долю (що й зараз продовжується), я знаю багато історичних фактів, тому я точно знала, що саме хотіла б розповісти у своїх творах на конкурсі, який саме аспект хотіла розкрити» [6]. А ось що говорить з цього приводу Анастасія Майорова (м. Миколаїв, I місце на IV етапі конкурсу): «Особистість Тараса Шевченка завжди цікавила мене, адже це український поет та художник, що був українським не тому, що народився чи жив в Україні, а тому що жив Україною. Ще з дитинства від мами я чула вірші Великого Кобзаря. Вони надихали мене та підтримували у різні життєві періоди. Мабуть, саме тому я й вирішила взяти участь у конкурсі. І не даремно. Я дізналася багато нового про цю неоднозначну особистість» [7].

На думку І. Дзюби та М. Жулинського, «Тараса Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в ньому. Але щоб краще зрозуміти його як нашого сучасника, треба повністю осягнути його як сучасника людей, проблем, суспільства XIX століття. Він сам приходить у наш день. Але й ми повинні йти в його час. Лише так між нами й ним буде глибше взаєморозуміння» [21, с. 9]. Саме на таке взаєморозуміння, глибинний зв'язок минувшини і сучасності, спрямовані завдання, запропоновані учасникам конкурсу. Наприклад, перед учнями 9 класів у 2011 р. було поставлене таке завдання: «уявіть, що ви потрапили до України часів Тараса Шевченка і вам випала нагода з ним поспілкуватися. Опишіть уявну товариську бесіду, що виникла між вами і письменником».

Виховне значення творчого доробку Т. Г. Шевченка важко переоцінити. У його творах є роздуми на морально-етичні теми, думки про важливу роль родинного виховання та освіченості тощо. Це враховували організатори конкурсу, формуючи завдання для різних етапів змагання. Так, учням 9 класів (другий етап) було запропоновано опрацювати декілька віршів Великого Кобзаря, знаходячи в них крилаті вислови. Згадаймо виховне значення цих творів: «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...» – твір, у якому Шевченко закликає до єдності; «Мені однаково, чи буду...» – вірш-заклик до вірності рідному народові, Батьківщині, до виявлення незламності та громадянської мужності.

Також учасники конкурсу мали можливість ознайомитися і з висловлюваннями відомих письменників, учених, літературознавців та критиків, що сприяють глибшому осягненню постаті митця. За умовами конкурсу, учасники повинні не повторити набір стандартних завчених фраз із підручників чи критичної літератури, а сформулювати і висловити власну думку з приводу того чи іншого висловлювання про Т. Г. Шевченка.

В результаті проведеного дослідження можемо зробити такі висновки:

– твори Т. Г. Шевченка, що користуються великою популярністю не лише в Україні, а й в усьому світі, мають великий

виховний потенціал, оскільки акумулюють у собі багатство мови, культурної та історичної спадщини нашого народу;

– учні, що беруть участь у конкурсах ім. Т. Шевченка, опановують мистецтво художнього читання та сценічного перекладу, глибше пізнають сутність та історичний контекст творів, обраних ними для виконання зі сцени;

– конкурси ім. Т. Шевченка сприяють не тільки зростанню рівня знань з української мови та літератури, а й розвитку талантів та індивідуальних здібностей учасників, підвищенню їхньої мовної культури, вихованню у молодого покоління любові до батьківської землі, повагу до історії, мовних традицій та культурних надбань рідного народу;

– конкурси імені Т. Шевченка всеукраїнського та міжнародного рівня стимулюють духовно-естетичне самоврядування молоді, сприяють консолідації представників багатьох національностей як в Україні, так і за її межами, а також залученню не лише українців, а й жителів інших країн до пізнання історії та культури українського народу, що знайшли своє відображення у творчій спадщині Великого Кобзаря.

1. Барка В. Правда Кобзаря. – Нью-Йорк: Пролог, 1961.
2. Безсмертний дух нації: до 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка: рекомендаційний покажчик / уклад. О. В. Бондар. – Суми: Сумський державний університет. Бібліотека. Інформаційно-бібліографічний відділ. 3. Вічний як народ. Сторінки до біографії Т. Г. Шевченка: Навч. посібник / Автори-упорядники

О. І. Руденко, Н. Б. Петренко. – К.: Либідь, 1998. 4. Грінченко Б. Д. – Драгоманов М. П. Діалоги про українську національну справу. – К., 1994. 5. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. – Київ: «Абрис», 1997. 6. Записано автором статті у 2014 р. від Абдурешитової Дилари (м. Старий Крим, I місце на IV етапі конкурсу). 7. Записано автором статті у 2014 р. від Майорової Анастасії (м. Миколаїв, I місце на IV етапі конкурсу). 8. Записано автором статті у 2014 р. від Руссу Анастасії Олександрівни (м. Чернівці, I місце на IV етапі Міжнародного мовно-літературного конкурсу учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка). 9. Кобзар / вступ. ст. О. Т. Гончара; прим. Л. Ф. Кодацької. – К.: Дніпро, 1988. 10. Коряк В. Боротьба за Шевченка / В. Коряк. – [Х.]: ДВУ, 1925. 11. Маланюк Є. Ф. Шлях до Шевченка / Підготовка тексту та примітки проф. Любомира Релея. – Серія Ucrainica: ad fonts. Книга II. – Ужгород: Гражда, 2008. 12. Мирний П. Твори: У 7-ми томах. – К.: Наук. думка, 1971. – Т. 5. 13. Петров В. П. Тарас Шевченко як поет нації / Віктор Петров // Зарубіжне шевченкознавство (з матеріалів УВАН). Частина 1. – К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2011. 14. Основа. – 1861. – № 3. 15. Світличний І. Поезія і філософія // Світличний І. Серце для куль і для рим. – К.: Рад. письменник, 1990. 16. Современник. – 1861. – Т. 85. – № 1. 17. Спогади про Тараса Шевченка. – К.: Дніпро, 1982. 18. Тичина П. Г. Твори: У 12-ти томах. – К.: Наук. думка, 1990. – Т. 3. 19. Франко І. Я. Твори: В 20 т. – К., 1955. – Т. 7. 20. Чижевський Д. І. Нариси з історії філософії на Україні. – К.: Вид-во «Орій» при УКСП «Кобза», 1992. 21. Шевченко Т. Г. Зібрання творів: У 6 т. – К., 2003. – Т. 1: Поезія 1837–1847. 22. Шевченко – поет, ім'я якого оповите невмирущою славою і любов'ю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://culturalstudies.in.ua/muz_nov45.php.

УДК 069:929+37.011.3(477) Т.Шевченко

Алла Кононенко

Музеї Тараса Шевченка як культурно-освітні осередки сучасного українства

У статті розглянуто сучасну різноманітну музейну спадщину Тараса Шевченка: перші музеї про Великого Кобзаря – урочисті пам'ять-зібрання, пересувні музеї – кінолекторії, музей-книги, музей-альбоми, звіти археологічних подорожей як музейна спадщина, музей-спогади сучасників Т. Шевченка, музей-легенди, музей-біографії, музей-пам'ятники Кобзарю, музей просто неба. На прикладі цих музеїв показано, що вони мають велике значення для відтворення життя та творчості поета.

Ключові слова: музей, пересувні музеї, кінолекторії, музей-книги, музей-альбоми, археологічні подорожі, спогади сучасників, музей-легенди, музей-біографії, музей-пам'ятники, музей просто неба.

Different modern museum's heritage of Taras Shevchenko is looked through, among others the first museums devoted to the Great Kobzar like solemn memorial collections, mobile museums in the form of public cinema lectures, book-museums, album-museums, reports of archeological expeditions as museum's heritage, museums-memories of the contemporaries of T. Shevchenko, museums-legends, museums-monuments to the Great Kobzar, open-air museums. On the examples of these museums it is shown, that such institutions play a big role for the representation of life and creative work of the poet.

Keywords: Museum, Mobile Museum, Public Cinema Lectures, Book-Museums, Album-Museums, Archeological Expeditions, Memories of the Contemporaries, Museums-Legends, Museums-Biographies, Museums-Monuments Open-Air Museums.

Загальновідомо, що музей – це культурно-освітній та науково-дослідний осередок, що вивчає та зберігає пам'ятки духовної культури... Зберігає пам'ять! На сьогоднішній день існує велике різноманіття музеїв. Ми розглянемо сучасні різновиди музеїв Тараса Шевченка, які допоможуть сучасному українству пізнати ще більше сторінок з життя і творчості Великого Кобзаря.

Першими музеями про Тараса Шевченка були урочисті пам'ять-зібрання. Першу річницю з дня смерті Тараса Шевченка в Галичині було відзначено урочисто. Львівські газети вмістили його вірші та статті про його життя і творчість. У Львові розповсюджували твори Шевченка та інших українських письменників.

Починаючи з 1862 р., в містах і селах Галичини, а також всієї України влаштовуються Шевченківські вечори. Іван Франко писав, що «роковини смерті Тараса Шевченка стались у нас в Галичині правдивим народним святом. Інтелігентні люди по містах і простий народ по селах від-

значають ті роковини то урочистими вечорницями, співами та музикою, то бодай “не злим тихим словом” і гарячою сердечною згадкою, як того бажав сам поет».

У великому Шевченківському концерті, який відбувся 9 березня 1865 р. в Перемишлі, брали участь артисти Українського народного театру. Отримані кошти використали для видання українських книг.

У 1868 р. свідомо українська львівська молодь у Шевченківські дні вирішила організувати концерт музичних творів на слова поета. Вона звернулася за допомогою до Миколи Лисенка, який тоді навчався в Ляйпцігській консерваторії. Він охоче відгукнувся і написав музику до Шевченкового «Заповіту». Це був перший музичний твір на поезію Кобзаря [1].

Пересувними музеями можна назвати кінострічки. Режисер Сергій Проскурня почав зйомки документальної стрічки «Тарас Шевченко. Ідентифікація». З його слів, Кобзар завжди той самий і не підвладний впливові часу. Також С. Проскурня зазначив, що першого дня зйомок знімали